

Изази суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ и АУ-
СТРО-УГАРСКУ на годину
6 ф., на по године 3 ф., на
четврт године 1 ф. и 50
новчића.

За све остале земље у
ЈЕВРОПИ и АМЕРИЦИ: на
годину 20 франака, на по
године 10 франака, на чет-
врт године 5 франака.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Преплата шаље се у пла-
ћеним писмима непосредно
администрацији „Гласа Цр-
ногорца“ на Цетиње, а може
се и картом уплатити на
пошту у Котор. Дописи пи-
љу се уредништу. Руко-
писи се не враћају.

За огласе плаћа се, по
простору који заузму на
петита, 7 новчића од реда
за први пут, а за сваки
даљи пут по 5 новчића. За
огласе веће и на дуже
вријеме поштата се.

Цетиње, 9 октобра.

Прошле недјеље извршено је још
једно грозно злочинство у сусједном нам
вилајету Косовскоме, које је најбољи до-
каз, какво аномално, несносно стање туде
влада.

У Беранима састанаше се Мацо Ра-
дош из Пипера и Милутин Живков из
Бјелопавлића, оба са својима породицама,
а Стево Башов Вожовић из Пипера и
Марко Вуков с Угања, близу Цетиња, без
породица, на путу у Србију.

Из Берана их царске власти упуте
на Бијело Поље са пратњом двају заптија
и неколико низама, гдје здраво стигну.

Из Бијелог Поља кајмакан их справи
пут Сјенице с пратњом од двају заптија
и 8 низама, све саме дјечурлије. С њима
је још био пратиоц Јакуц Смајилагић родом
из Колашина.

На путу, између Бијелог Поља и
Трешњевице, на Праслу дочека бусија ово
несрећно друштво, из које се зачу овај
глас: „Ко је Турчин на страну од Црно-
гораца!“ — и пратња бјелопољска скочи
одма на страну, а само Јакуц Смајилагић
одговори: „Не бјежим; гдје се Црногорци,
ту ћу и ја бити. Ово је царска цада
а царски су ме људи справили на овај
пут“. У томе злочинци испале пушке и
одма убију Маца Радоштина са старијим
сином. Тако нападнути путници стадоше
се бранити огњем из револвера.

Но пошто су они још једном испалили
јуришају на главе, а млађи син погинулог
Маца, дијете тек од десет година, завиче:
„Не дај ме Јакуцу!“ Јакуц га заклони
својим животом, па му рече: „Не бој се
док сам ја жив!“ — ал у томе паде мртав
и Јакуц, а зликовци дотрче и дијете здраво,
без иједне ране, закољу!

С тога крвавога мјеста стану бјегати
Стево Башов, Милутин Живков и Марко
Вуков, пошто је Стево изметнуо фишке
из револвера, али зрно стиже Стева Ба-
шова, те и он мртав паде. Крвопијама то
није било доста него потрче сврху Стева,
развију му главу кундацима, и одсијеку

нос с брковима. Па онда одсијеку свијема
главе и понесу у Пећ. Милутин Живков
спасе се, а Марко Угњанин оста жив, али
тешко рањен.

Тужне фамилије Мацова, и Милу-
тинова такођер се спасоше, домећи се
странутицама по шумама у страху и
јаду, што ријеч не може да изрази.

Ови разбојници свукли су са Стева
хаљине, сахат, револвер, и ђемер с нов-
цима, а тако исто са Маца и синова му
млађанијех и понијели око 200 талијера
са свију.

Оне, што су се спасли бјегством,
сретоше заптије и низам из Сјенице, што
су им ишли у сусрет, као да су знали да
им је ова сјеча пријетила. Из Сјенице даље
продужи пут у Србију сам Миђун Живков,
а тужна жена Мацова са двије шћери,
повратила се преко Берана на Андријевицу,
попраћена царским властима, те смо могли
д знати са извора за ово ужасно дјело;
рањен Марко лежи у шпитаљу Сјеничком.

Зликовци су били Руговци; како се
чује, у чети од 50 до стотине на
броју.

У овоме злочинству се огледа крајње
безвлађе у сусједном нам вилајету; оно
мора згрозити човјечанство.

У сред бијелога дана, на сред царског
друма, зликовци убијају мирне путнике,
коју невину дјецу и још мртве жртве
масакрирају.

На то ужасно позорје милошта се-
стринска савлађује страх од тих звјерова,
на младо дјевчице паља на брата мртва,
да јој га не касне!

Грозно! Неописиво!

СЕДМИЧНИ ПРЕГЛЕД.

Цетиње, 11 октобра.

Састанак руског министра ино-
странијех дјела, г. Гирса са италијан-

скијем министром иностранијех дјела,
маркизом Ди Рудинијем у Милану, па
у Монци код Краља Умберта, тајав
је догађај у новој ситуацији је-
вронској, последије кронштатскијех дана,
да с разлогом изненађује и на првом
мјесту занима јевронску журналистику.
Већ сам по себи састанак г. Гирса са
маркизом Ди Рудинијем у овом тре-
нуту обратило би на себе пажњу по-
литичког свијета; али начин на који
се тај састанак извео, и неке му спо-
редне прилике то чине у много већој
мјери. Руски заступник у Риму барон
Влашгали иде у сусрет у Млетке Гирсу,
који води своју фамиљу у Палацу;
с Рудинијем долази из Рима и први
његов секретар Д'Арко, који важи
као преставник италијанске радикалне
странке у иностранијем дјелима; по-
слије конференце у Милану дочек у
Монци, конференца са Краљем Умбер-
том и објед, на ком су осим Краља и
Краљице војводе од Аосте, од Абраца
и од Генуе; ту су се десили случајно
и италијански заступници у Паризу и
Бечу, Грофови Менабреа и Нигра — све
то даје овоме састанку карактер поли-
тичког догађаја, који толико даје ми-
слити, да је „Опипионе“, орган Ди-
Рудинијев, принуђен био на ову изјаву:
„Удворној посјети рускога министра у
Монци не треба давати прекомјерне
важности. Али на сваки начин она
доказује, да су срдачни односи, који
одавна постоје између Цара и Савој-
ске куће, непомућени, и да је Цар
у Италији и њенијем савезницима
задахнут мирољубивијем осјећајима.
Зближење, које се догодило између
Русије и Француске, није — а то је
најрадоснији момент — ове осјећаје
нимало измијенило, него на против по-
такло Француску, да попусти и да
мирнијем путем удари.“

„Н. Времја“ иде мало даље. Пе-
троградски лист напомиње Криспијеву
политику према Бугарској, и неизвјес-
ност која је слиједила у томе обзиру

пошто је Ди Рудини замјенио Кри-
спија. „Како за нас није равнодушно
знати, како се Италија мисли држати
према Бугарској у случају неких до-
гађаја, који су могући, то је доста
наравно, да је руски министар ино-
странијех дјела нашао да није грђе не
избећи састанак са маркизом Ди-Ру-
динијем, који је жељно да се с њим
поразговори. Врло је потребито, да
италијанска дипломатија сазна са из-
вора узроке, за што наша влада није
задовољна са понашањем Италије у
толикој мјери, колико би требало за
постојање потпуно пријатељскијех од-
носа између двије државе, које у обла-
сти међународне политике немају ин-
тереса, који се субокљавају“. Тако
вели „Н. В.“, и обзиром на досадаш-
њу италијанску политику према Бугар-
ској, ова је његова изјава сасвијем
умјеена и значајна.

Исти дан, кад и „Н. Времја“, до-
ишјела је и прашка „Политик“ чланак
о овом састанку, па и овај угледни
словенски лист претреса активну ита-
лијанску политику у Бугарској за ври-
јеме Криспијево, која је била довела
до тога, да г. Гирс у политичком и
дипломатском саобраћају није већ во-
дио рачуна о Италији, дочим је између
Берлина и Петрограда па и између
Беча и Петрограда свеђе уздржао
неки интимни контакт. Рудини је из
основа систем Криспијев одстрано
односно Француске, за што не би по-
кушао то и односно Русије, пита
прашки лист, па завршује: „На сваки
начин милански састанак може се по-
здравити као симтом мира. Оно истина
треба очекивати, да ће овај састанак
углед Рудинијев у Лондону и у —
Берлину неколико смањити, али ће
занетост у политичкој атмосфери је-
вронској побољшањем руско-италијан-
скијех односа неколико попустити.“

Особито неће мило бити савезни-
цима, што „Н. В.“ отворено говори,

нима државама и процентни одношаји
према становништву.)

ЛИСТАК „ГЛАСА ЦРНОГОРЦА.“

ЗДРАВИЦА ЦРНОГОРСКОГ ОРЛА НА ЗАГРАБЉУ.

На Заграбљу Ор'о стао
Уз Данила Свога Сина,
Па овако наздравно
Здравом водом са планина:

„Здраво да си Црна Гора
И витешки Мој народе!
Здравицу вам сад напијам
Уза пехар здраве воде!“

Уза чашу воде бистре
Са планине Обзовице
Кроз висине која дође
На сред Моје Пр'јестолнице!“

Тако Ор'о наздравно
Уз вилтиску дивну воду;
Тако Ор'о наздравно
Црној Гори и народу!

А глас шада одјекнуо
Око Њега на све стране:
„Живјела Ти Шћер Милица
Сви Орле, дуге дане!“

Што доведе воду ову
Уз богатиог Њеног дара,
Те оживље Пр'јестолницу
Црногорског Господара!“

Радоје Црногорац.

ДУШЕВНО БОЛЕСНИ, ГЛУХОНИЈЕМИ, ЕПИЛЕПТИЧНИ И СЛИЈЕПИ У ЦРНОЈ ГОРИ.

Прилог к српској патолошкој статистици
Д—ра Петра Миљанића.

Под овим насловом изашла је у
115 свесци угледног књижевног часо-
писа „Отаџбине“ и на по се штампана
расправа, коју у опширнијем или кра-
ћем изводу, према важности појединог
предмета, приказујемо и читаоцима
„Гл. Црногорца“.

Прошле године позва ме писмом про-
фесор Харковског универзитета и књижев-
ник, П. Ковалевики, ког немам част лично
познати, да му напишем што год о стању
душевно боних у Црној Гори за његов
часопис „Архивъ судбеној медицини и
психијатрији“. Ради тога саставим у виду
штампаног формулара питања о лудилу,
додавни ниже њих узгред и питања о
глухонијемим, горопадним и слијепим. У
мјесто да се обратим племенским капета-
нима преко министарства унутр. дјела,
нађем да је боље то учинити преко цркве-
не управе и мјестних свештеника, од
којих су велика већина свршили учитељско-
богословски завод на Цетињу, и као на-
стири пастве сваког у својој пурији могу у
главу знати. Сматрам за дужност да овом
приликом изјавим особито благодарност Њ.
Високопр. г. митрополиту Митрофану, који
је нарочитим спроводним писмом упутио
штампане листе на православно свештен-
ство. Исто тако и пресвијетлом Барском
прабискупу г. Шимуну Миљиновићу, који
је поред истих питања приложио свој
италијански превод за католичке попове, и
добивене одговоре ових са српским прево-
дом мени натраг шаљао. За вароши, као

и за мухамеданце у Подгорици и Улцињу,
одговорили су окр. љекари, а за потурчено
племе Мркојевића у Приморју, г. Н. Ву-
чинић, секретар суда у Бару. Свима овим,
као и парохијалном свештенству, лијеша
хвала на уложеном труду.

Ради познавања себе, као народа у
сваком погледу, мислим да неће бити без
интереса, да прикажем и нашој публици
бројно стање поменуте четири врсте не-
дуга из ових српских крајева, са неким
својим разматрањем, срањивањем и за-
кључцима.

Душевно боних у Црној Гори, по
одговорима наших пописивача, нашло се
свега 487 (299 м. и 188 ж.), од којих су
104 забилежени као издијечени и рачунају
се у здраве. Кад се овај број одбије од
горњег, садашње бројно стање у Кнеже-
вини износи 383 душевно болесних. Сви
су православни осим 16 мухамеданаца и 7
католика. По сабраним изразима, поред
појединих болесника у листама: опасан,
штеточина, вежу га, тумара го, не може
остати у породици без зла, коначи по
горама и т. д., ваља издвојити из горње
суме 106, које би требало у лудницу смјес-
тити, а то је нешто мање од трећине, а
више од четвртине укупног броја ових
патника.

Прибрани статистички податци о
душевно болестим у разним земљама раз-
ликују се по категоријама душевног рас-
тројства и употребљеној терминологији
при пописивању. Шведска статистика на
пр. разликује само урођену и доцније
добивену душевну слабост. У Њемачкој
при попису људства 1871. год., слабоумне
од рођења и ране младости рачунали су
у групу блесавих (Blödsinnige), а лица са
доцније стеченом душевном болешћу у
групу манитих (Irtsinnige). Статистике пак
других неких држава показују само општу
цифру душевно болесних.

(Долазе цифре душевно боних у раз-

Свега:

становника	блес.	манитих	на 10.000 стан. долази	
			блес.	ман.
198,726.423	207.327	—	10.43	—
198,726.423	—	229.004	—	11.53
204,256.997	—	458.412	—	22.44

Према овоме у средњу руку долази
на 10.000 становника: блесавих 10.43, ма-
нитих 11.53 и душевно боних у ширем
смислу 22.44. Или 1 блесав на 959, 1 ма-
нит на 867 и 1 душевно болан на 446 ста-
новника.

Како наше ријечи: луд, манит, сума-
нут, бијесан, бјесомучан, блесав, згранут,
помаман и т. д. немају тачно одређеног
смисла код наших љекара ни правника, а
још мање у обичном дневном разговору,
дијељење душевно боних у питачким ли-
стама, дало би само вишу збрку. Ми смо
гледали да ово избегнемо са питањем под
бројем 2: „је ли се као суманут, луд, бле-
сав родно, или је доцније и кад полудео?“
Код 171 болесника (114 м. и 57 ж.) испео
је одговор „од рођења“, код многих је
казано само кад је шенуо намаћу, а поред
већине означен је узраст субјекта кад га
је снашла болест.

С тога је према оваким одговорима
најбоље не дијелити на двије групе, но
узети само општу цифру. Ако 388 душевно
боних раздијелимо на укупно становниш-
тво Кнежевине, онда ће их на 10.000 доћи
23.2, — сразмјера, која превисује све зе-
мље осим В. Британије, Норвешке, Швај-
царске, Француске и Аргентинске репу-
блике. Ако узмемо у обзир ступањ културе
црногорског сељака, из кога се и састоји
готово све становништво, овај процент
тим више пада у очи, што у Црној Гори
нема алкохолизма. Јер је познато да у

да је овај састапак дјело иницијативе Крипсијева напљедника.

Ми смо доносили више пута бр-
зојавних вијести о устанку у Јемену,
што узнемирује отоманску Порту. Уста-
нак тај траје већ од назад осам мје-
сеца. Устанку је дао повода сукоб
између турских жапдара и Асирата,
једног арапског племена. Испочетка се
сумњало да Инглеска подржаје тај
устанак, али касније имало се доказа,
кад су међу Асирцима ухаћени били
инглески мисионери, што је Порту
отворило очи, те је сада настала озбиљ-
но, да тај устанак угуши. Племо
асирско насељавало простор на југу од
Меке, на обали црвенога мора, а по-
знато је какав значај има Мека у
мусулманском свијету. Осим тога, овај
се устанак може довести у везу и
са инглеском окупацијом у Египту.
Но — „Н. Време“ вели — Абдул-
Хамид је већ увидио, куда теже Ин-
глески. Напојећи да Инглески оставе
Египт, он хоће у исто доба да осигура
цјелокупност отоманске царевине, којој
може с временом пријетити опасност
са стране баш оне државе, која једнако
увијера, да стоји на страни непри-
косновености Турске. Устанак асирски
био је само инцидентом, по инцидентом
озбиљнијем, да није Султан прихватио
энергичне мјере противу тога покрета.
Предиронице недијеље пролази су кроз
сученки канал два турска параброда са
војском и топовима у помоћ већ са
успјехом дјелујућу царску војску
у Јемену. Сада се може сматрати, да
је успјех осигуран, — вели један па-
ришки лист — и тако ће ваљда бити,
када Султан буде поступати одлучно.
Већи дио источних потенцића про-
лазе отуда, што турска влада не
познаје довољно ни своју снагу, ни
снагу, коју она може наћи у симпати-
јама држава, за које није цјелокуп-
ност отоманске царевине пушта фраза.
Тако се из Париза поручује у
Цариград!

ПРЕГЛЕД ЛИСТОВА.

Кијевскоје Слово од 28 септ. пише:

Западна Јевропа радила је да увуче
Русију у сукоб с Китајем, у нади да ће
јој помоћ са руком кад наше силе буду
управљене на крају негак да на балкан-
ском полуострву, а може бити и на други-
јем тачкама Јевропе, постигне који „сврше-
ни чин“. Цијеме германских и инглеских
сирена одликовале су се милогласјем: у
њима су се чуле ноте хуманитарности,

многим државама, особито по великим варо-
шима, лудило од пјанства износи близу 30%
међу осталим узроцима душевних болести.

Грађанско стање, брак, безбрачност,
удовство, није се по листима прибирало
ни у једном од четири недуга, за то што
су одговори били више или мање свуда о
том непотпуни.

Теоријно узима се да трећина свију
душевних болести потребује смјештита и
лијечења у специјалним заводима, у луд-
ницама. У нас на 10.000 здравих долази
232 алијенисаних, и као што смо видјели,
добивен је одговор, да нешто више од
двие трећине могу остати у друштву и
породици, а осталим да је неопходно
потребна севестрација у нарочитој бол-
ници, на коју ћемо због ограничених сре-
става на жалост још дуго čekати.

У такве заводе, којима је задатак да
се излечиву невољници лијече, а не излече-
цим да се горка судба олакша, породици
и околини брме екине и опасност укљони,
много државе смјестили су готово све
своје душевне боне, као Инглеска. Фран-
цуска је интернирала близу половина,
Њемачка само 28%; у Италији долази
1 смјештени у завод боник на 1476, у
Аустрији 1 на 2687 становника, а у Русији,
по рачуну директора медиц. департамента
др. Рагозина, од 400.000 суманутих смјеш-
тено је само 18.000 по јавним и приватним
заводима. У Србији, у једином дому за
сумануте на Врачару има око 50 боника*)
и вјероватно да то није ни десети дио
свију врста душевно боних у Краљевини*).

*) Данас их има преко стотине. Ур „Отац“.
1) Г. др. Данић рачуна да у Србији на 100.000
становника има 18 душевно боних. То би значило
да на 10.000 има само 1,8, а на сву државу од
2.172.000 да има само 390 душевно боних! Ово је
очевидно невјероватно, тим више што он за ду-
го рачуна и онаг, који се нехотично по судбинама
парични, и онаг, који секаче у воду због невјерства
драте, и тиршцу, и суревљивца, и самоубицу, и
претијерано гордог и т. д. (види Јашно предавање у
Класици 1883 год.).

солидарности цивилизованијех народа про-
тив Китајског варварета, и нужде да се
штити хришћанство од незнабошког фаши-
зма. Но то су хуманитарност, цивили-
зација и хришћанство саужили само, да се
покрију себичне сврхе... У исто доба, кад
се западна политика мудро ограничавала
на дипломатске ноте и преставке на владу
Китајску, од Русије су ливети тражили
ни више ни мање него да уљезе војском
у Китај. Наши листови пак обрађали су
пажњу на разлику положаја Русије, која
граница с Китајем у дуљни до десет
хиљада врта, и западне Јевропе, која је
одијељена од Китаја океанима. У Китају
ви много руских чајних факторија и
трговачких кућа, има и руских мис-
сионера, али није било ниједног извјешћа о
нападају „разјаренијех фанатика“ на руске
заводе и руске људе. Сада званично Китај
даје знати, да ће се и у будуће узимати
мјере да се руски поданици штите. Није
су уцењеле сирене на руско ухо, нити су
успјела страшења на Китајце, да Руси
намјеравају притиснути Кореју и Кашгар!
Толико боље: у Русији има доста посла
унутра, и на врху треба да будно pazi,
гдје политика лијегира одавна нагомилала
пожарни материјал.

П А Р Н Е Л.

Одма иза самоубијства Буланжерова
жица нам донесе вијест о напрасној смрти
Парнелов, — тако напрасној, да се сумња
и у њену природност. Два највећа народна
трибуна нашег доба двају великијех народа
савремено ишчезавају са позорнице овога
свијета и то скоро једнако — на начин, који
не одговара великим идејама, које су пре-
стављали и које иза њих остају.

О првине смо већ коју, ако ће и по-
врину, рекли; о другоме треба да коју
више речемо.

Долазимо на ирландско питање, на
један важан дио историје Инглеске. По-
слије дуге вјековне борбе, Ирланда изно-
мага и постаје не само инглеском провин-
цијом, него њени освајачи постају власни-
цима плодноне земље њене, а њени си-
нови робљем тих освајача. Откуд та
мржња, такво непријатељство између Ир-
ланде и Инглеске?

Ирландци су келтекога поријекла, који
су сачували језик и обичаје келтске; осим
тога, то је једини народ сјеверни што је
био остао вјеран старој католичкој цркви
у сред валова протестантизма. Тако се
одушевљење религијозно у дугој боји
слијело са одушевљењем партидоисцијем,
души побјеђене расе; а побјеђеници нијесу
презирали никакво безакоње противу по-
бјеђенијех.

За вријеме Кромвелово Ирланда по-
стаде, као што није никад била кроз пет
вјекова клања, што су били пролази од
како сује први Нормани, на њу истрцали. Да
једном уведу мир на онај острв, пусти
узду звјерском одушевљењу своје војске,
објави рат слјачан ономе што је био обја-
вио Израил Кананејма, побједи неприја-
теља сјечом таком, да су велики градови

остали без становника, више хиљада иза-
гна на континент, многе илде справи пут
Америке, па насели ону пустош многоброј-
нијем колонијама англо-саксонским, Ка-
линонове вјере. Тако пише највиши инглески
историчар Макулеј. Успјед тога завлада
ужасна неједнакост између становништва у
Ирланди, која је извирала из надмоћнија
богаства над сиромаштвом, знања над не-
знањем, културе над варварством.

За вријеме реституације Штуарда,
Јаков II. прелази у другу крајност. Он је
покушао не само да старосједицима (на
Ирланди) поврати својину њихове земље,
него да се њима послужи, да утврди ти-
ранство у Инглеској. Пошљедица тога по-
кушаја била је да су Ирландци изгубили
оно што им је још преоставало. Тако је
— вели Макулеј — седамнаести вијек у
ојој несрећној земљи оставио деветнајесто-
ме злокобно напљесало злостиних страсти.

Отуда ирландско питање, које је у
наше доба Парнел потако таквијем успјехом,
да је добио у парламенту инглескоме
моћнога савезника, славнога Гладстона,
који није хтио напустити ствар праведну,
као што је ствар ирландска, ни кад се
једна фракција вигована томе противила,
те прешла на страну владе конзервативне,
која не попусти; а у народу ирландскоме
такву популарност, улив и моћ, да је
добило назив „краља неокруњенога“.

На врхунцу те његове моћи, кад су
блиди најбољи изгледи за ствар ирландског
народа, један његов пријатељ подиже пар-
тију противу своје жене ради браколом-
ства, у којој је Парнел играо улогу бра-
коломца... То откриће тако је увриједило
инглески морал, да је Гладстон захтијевао,
да Ирландци оставе онога вођу на да се
повуче Парнел у приватан живот, иначе
да не може даље за ствар ирландску воје-
вати. И сам народ ирландски, моралнији од
инглескога, потакнут још својим свештен-
ством, које је зазирало од моћи Парнелове,
који је био протестантске вјере, устаде
противу свога трибуна.

Ствар, за коју се толико борио, за-
хтјевала је да Парнел попусти јавном
мишљењу за вријеме; али себичност над-
влада, те ступи у борбу са својима про-
тивницима. У тој борби покушао је да
доведе у сумњу поштене намјере Глад-
стонове, но то му није могло помоћи, као
ни доцнији законит брак са браколомном
женом.

Уз њега је остало неколико пријатеља,
али то је довело до раздора у ирландскоме
народу, што је влада Сољбријера под-
полагала. Само његова смрт могла би онет
довести до јединства ирландски народ и
до побједо ирландску ствар.

Али кад Ирланда задобије свој ауто-
номију, те кад се у њој уреди аграрно
питање, сјети ће се благодарна тако заслуж-
нога свога сина, као што ће се и Француска
сјетити Буланжера, када се Њемачкој
освети, и њихове мале мане нечезнуће пред
њиховијем великијем мишљама.

ЗНАЧАЈ ЉУДЕВИТА ГАЈА.

Из говора свечаног што је др-
жао при откривању споменика Гајева

обичним својим надчијем: развијање раско-
ши, жеља за сјајем, за спољним угледом,
тако да се државна власт нашла побуђеном,
да забрани израду и ношњу одијела са
златом и главарима и народу. Маса
Црногорца, то су сељаци, чија је мисао
била ваљда борба с непријатељем, мисао
за народни опстанак.

Путници и мисионари тврде да нема
духу међу дивљацима. Хумболт вели да
није српско право лукака на истоку међу
номадима у Азији и Африци. У Китају
душевна болест врло је ријетка појава.
„Душевна организација, вели Maudsley,
мора предходити душевној дезорганизацији:
како може дивљак полудјети? У њега нити
је сложних страсти, ни насљедног пред-
расположења, већ мали број врло простих
потреба, које су у вези са његовим апети-
том. Инстинктивно поштовање обичаја својих
отаца, служи му у мјесто закона, вјере и
морала; он не зна ни идејалну љубав, ни
небеса надања, ни накао нестварених
жеља“.

Остављајући на страну питање о
ступњу цивилизације и о температурау
Срба у опште, саме географске друштвено
и политичке прилика, у којима пет вјекова
живи овај мали дио српског народа, биле
би у стању да и у какве елематичне
нације произведу повећану психичну осје-
љивост и раздражљивост. Покупљени
статистички подаци сада само потврђују
оно, што смо прије на једном мјесту
(Архив срп. љек. друштва 1887 г.) казали,
да на име у нас има нервних и душевних
болести односно не мало. Црногорци су
људи нервно сангвинични. Кад наш, иначе
беспорни, јунак види гдје год крв, кад му
просјечете антесе или чпрић, није ни
пајмање необична ствар, да падне у
несвијест. Истеричних жена нађете нај-
разноврсније сорте. Вјечито ратовање
против спољних непријатеља, доскорашње
племенске размирице и крвне освете

у Крапиви г. Јаковина доносимо шљес-
дећа мјеста:

Да народ раздријеме, пробуди, осви-
јести, просвијетли, препороди и ослободи,
Крапина дала домовни сина, Људевита
Гаја. Био то надобудан, љепушан, жив,
ватрен, женијалан млађац. Кад говораше,
мед с устију пролијеваше, отровне стри-
јеле епанше, срца освајаше. У петом
гимназијалном јур разреду у 15. својој
годици описа у латинском језику Крапину;
но како је био цензор строг, непушња
његова рада под тисак, истом следеће
године буде његово дјело у Карловцу и
то на ъемачком језику штампано. На више
науке пође најприје у Беч, гдје у друштву
младих људи из Србије и Словеније мар-
љиво изучавао хрватску повијест. Из Беча
пође у Градац, гдје се је нашао на окупу
с љацима из Хрватске, Далмације и Србије.
Ту створи илирски клуб. Ту се је учио
штокавштину и до мало буде томе клубу
глава. Да дође до врла хрватске повијести,
па да проучи православје, пође с Граца у
Пешту. Ту написа хрватску повијест, која
је у рукопису остала. Но важна је од тога
је околност, што се је овдје састао с
Јаном Коларом, великим славенским пје-
сником „Slavy deen“. Тај га упозна са
Шафариком, опои га новим идејама, отвори
му нови свијет, покрену цијели његовим
бићем, задахну га славенском мишљу,
омијери правца његовом дјеловању, одлучи
његовом судбином. Такав се поврати у
домовину: наоружан обежним знањем,
опасан штитом топле љубави за хрватско
и славенске светиње, духовит, оштроуман,
брза суда, сталне одлуке, неуморна рада,
неустрашив, одавајан до смјелости, рјечит
као нитко, а цијело му биће проткивала
агитаторска жица. Такав се појави на
позорници домовине у час, кад јој било
да издихне. А сад снуј и куј, пути, учи,
њети, пири, прикупљуј и удружуј, пиши,
разлажи, освјетљуј. И успио тај млади
апостол, како нико до њега. О топло његово
срце упалила се срца младих Илара, у
свети плам домовинске љубави, пак пјевај
пјесме, уређуј новине, пиши књиге, брани
правице, склапај друштва, слубљивај Сла-
вене.

И тако има Гај и само Гај први
право на патент о солидарности. Слава је
и засада Илараца, што се је већ 1839.
почело на загребачкој глуми хрватски
глумити. Гајева је слава „Илирска Матица“,
његово је дјело, што су побољи бољари
схватили и приградили илирској идеји. Он
одушевљиваче мудра и триезмена старца
Јанка Драшковића, Стјепана, Мирка и
Метела Ожеговића, Пугеата, Кулмера, Бр-
ваница и друге. Њему је захвалили, што
су се Хрвати поближе са осталим Славен-
има упознали, славјанска узајамност и
солидарност: то су биле омијеле његове
идеје, то је био његов апостолат. Исто се
је био цијели југ сријатељно, што су
побољи Словенци штокавштину приградили
били, што су српски и црногорски Књажеви
благоданомошћу наш покрет пратили и
новчаном подпором младим заводом у помоћ
притицали, што је српски патријарх хр-
ватскога бана устолио, на првом мјесту је

створиле су у Црногорца особито нервно
стање, које се преносило из нараштаја у
нараштаја. Најновије крваве војне 1858,
1862, а особито 1875—8 год без сумње
нијесу остале без уплива на садашње
бројно стање душевних боних у Црној
Гори, успјед гроничавог стања духова,
честе смјене страха, ужаса и радости,
душевног и тјелесног умора, као што су
ти ратови — видјећемо ниже — ударили
свој печат на каквоћу и садржини буов-
них идеја у мнозине.

Сад да разберемо узроке лудила у
Црној Гори, каквоћу и врсте буовних
идеја, у колико се то даје извести по
нашим одговорачким листима. У историјама
болести појединих лудака видјећемо блиједу
слику физичних и моралних услова и при-
лика у којима се српски народ налази и
живи у овим врлетним крајевима.

Међу посебним узроцима и у нас,
као свуда, насљедност непосредна из маса
у нас или побочна, долази на прво мјесто.
Писи се само разлила у проценту пре-
нашања душевних болести на потомство.
Док једни тврде да се у четвртани случа-
јева види насљедивање, код других видимо
чешћину, па и мање. Код богатних класа веле
да је насљедност чешћа. Научну узрочност,
етиологију, могу декарки само по јавним и
приватним заводима за сумануте тражити
и оцијенити. Како је нама била главна
намјера да добијемо приближни појам о
душевном боним у Кнежевини, ми научног
прометрања и истраживања о узроцима
болести и пијансама насљедивања од
стране свештенства не можемо ни захтије-
вати. Свакако у одговорима бољих и мар-
љивих пописивача нађено је о насљедству
приближежим овалко: отац и један од
стричева били луди; мајка помаћна —
једно од четворо дјеце лудо; отац луд —
син блесав; брат са двије сестре луди —
имали чудновату мајку; три брата 49, 50,

то била заслуга Љ. Гаја. Др. Љ. Гај био у своје доба најпопуларнији муж на Југу. На крајевским дворима наше браће Срба и Црногораца био добро дошли гост. Далмација му краљевске овације приудесила. Краљ га је љубио и штовао, своју благонаклоност му исказао поклоници му за велике заслуге бриљантни прстен.

Саксонски краљ Фридрих Аугусто му дарова скупоцјену прсну иглу. А град Загреб удеси му на повратку из Далмације крајевски дочек, овјенча га безбројним вијеницима. Што су то ствари велике и значајне; али догађај највећи, најзначајнији имао је тек надоћи, а тому је др. Јудевит Гај кумовао. Када се хрватски народ у политичкој борби с браћом Мађарима увјерио, да се ради о бити или небити, дође до Рубикона и ту паде коцка. Али бана није, војводе немаде. Одбор, кому био на челу др. Јудевит Гај, даде на народ проглас и позив, који је потекао из пера Гајева. На тај проглас уста цео народ, као да си га електризирао. Неколико стотина родољуба са свих крајена домовине састане се 25 марта 1848. у Загребу у народном дому на скуштини, да вијећају о потребама домовине, што ће их пред крада понијети. Прва жеља била, да нам се бан даде. У овој скупштини предложио је одборник др. Јудевит Гај кријенком и одушевљеном бесједом, као да га је извадио из срца читавога народа, барона Јосина Јелачића Бужинскога за бана троједне краљевине. Ентузијазам, којим би тај предлог прихваћен, руга се свакоме опису. Гај дакле роди Јелачића, а Јелачић роди мало иза тога времена Штросмајера. Под водством пак те двојице се је Хрватска ослободила и умудила. Еле сад се знаде, што би др. Јудевит Гај у културном и политичком погледу под безаљеним али чаробним именом илирским хрватској домовини. Кад је године 1849. абсолютизам својим крилама Хрватску поконило, почело се Гаја пријеником гледати, Денуцирало га код двора, одиратило га једне ноћи у Беч, гаје је пар мјесеци одједино док се не успије од објезде оправдати. Сломљен се врати у домовину у крило своје обитељи, док му 20 априла 1872. од бољнесте срце не пуче. Ти си дакле Јудевите умрло? Не. Безсмртници неумиру никада. Топлу и врелу си ти крв своју преточио у ову свеж запосну лаворију „Још Хрватска није пропала“; одатлен се претакала, претаче и претакат ће се док буде и једном Хрвату тешко живота у свакоје хрватско срце. Безсмртни си ти међу Хрватима постао великим безсмртним дјелима својим, која ће се са харношћу пометути приповиједати, док буде хрватскога свијета. Ти живиш, да вјечитим узором хрватској омладини сјајаш примјером марна и прегнутљива младшћа, одушевљена и запосна отацбеника, неуморна и неутрудљивог радника, мукотрпна и прегорљива патника. Ти живиш у свом програму, који си поводио из душе и срца Хрватске, који по том остаје програмом правих и здравих Хрвата до вијека: па у три ријечи гласи: сложним радом до просвјете, просвјетом до слободе; слободом до целокупне независне Хрватске; слога свих Илира, солидарност свих Славена.

и 57 година, сулудни, мало говоре и вазда тужни — тако су се родили.

Узјамни одношај у наслеђивању између епилепсије с једне стране и блесавости, лудила и глухонизијемости с друге стране, налазимо врло често у попуљеним листама. Отац луд — шћер епилептична; отац манијат — син има падање; мајка епилептична — син луд; брат луд — сестра луда и епилептична; дјевојка луда и глухонизијема — има сродника падавичног. Женско 20 год. пенула намећу у 5 година — отац је био будала; Н. 55 год. стар, снашла га мука у 20 год., која му често доноси — сину његовом дошло падање у 15 г., па затим излудјео. Момче 14 г., рођен глувонизијем, у 4 год. видјели да је луд, а у 10 добио наступе падања.

Чести наступи падавичне обично проузрокују слабоумље. „Код неке епилептичне дјеце, вели Ескирол, разум се не развија, она постају идијоти; код друге он се развија, али се лагано губи.“ Код одраслих видимо душевно опадање, само нешто спорје. Посљедице су епилепсије: слаби упечатци и нејасно осјећање, тешко мишљење, наступи блесомучности. Из 339 падавичних жена у париској Салиетријери било је четири четине са више или мање поремећеном памећу. У нашој непотпуној статистици забележено је 75 случајева, који су усљед падања „излудјели“, „обесвијестили“, „оматунили“, „рђави у памет“. Свештеник Мартинијски описује двије сулудне сестре од 15 и 9 година, којима су у другој години почели наступи падања; старија је весела и зна само понављати изговорене рјечи на пр. „врати кова“, „дјеца паду с њоме звијају, млада је сад глувонизијема, још јој падање долази, не зна ништа, једе све макар траву. Родитељи су, вели, од њих као посјечени, особито што немају мушке дјеце до њих и још двије здраве дјевојке. Даље у одговорима налазимо побро-

То је твој свети запис, од кога мисаони, озбиљни отацбеник ни за драку одуступити немије. Или каква год формула слоге, или којекод врсти робства. Требега за Славене на југу немаде. Ти живиш и живит ћеш у души цијелога хрватског народа до вијека, који си ти к свијетлу и к слободи повео. Овај споменик, који није но таман одјево онога вјечитог и трајнога споменика, што ти га је цијели хрватски народ у свом срцу и души подигао, нека буде трајним рјечитим свједоком твоје величине, вјесником твојих врлина, славицељем крјепостника, пријекорителем пакостника, трајна побуда и опомена, да се твојима стопама ступа. Поштовање наше, бити ће насљедовање дјела твојих:

Народ, који мртве штоје
На прошлости будућност си снује.

А „Н. Новине“ пишу:

Густа копрена ноћне тмине застирала је хрватски народ у првој половини овога столјећа. Он није имао књижевнога језика, он се као народ није ни осјећао. Др. Гај унио је у ту тмину божанско свјетло народне спознаје. Кајкавац младин дружећи се у Градцу и Пешти са Србима, брзо се је увјерио, да је штокавштину куд и камо и богатија и љепша од његова материнскога нарјечја. Одушевљен примјером чешки родољуба, Гај је, чим је своје науке свршио, у Загребу покренуо лист, посље устројио и тискарну, да узгајањем народнога језика узгоји народну и политичку свијест. Била је заблуда, али заблуда најплеменитијега извора, што је Гај свој језик и народ назвао илирским. И колико вјеран син народа хрватскога, Гај бијаше ипак увјерен, да Хрвати и Срби у монархији не само не могу успјешно развити се, него ни од опасности, које су њиховој народности пријетиле, одбранити се, побуду ли сложио радили. Знајући пак, да се ни Хрвати Србима, ни ови Хрватима за вољу неће одрећи свога народнога имена, Гај је поприликом објенио име илирско, како би под њим моћно узгојио народно јединство. Ако му није пошло за руком, уздржати име, мисао, која је њега одушевљавала, која је сав његов јавни рад водила, мисао о слози браће по језику и крви, та се је мисао и под два различита имена оживотворила, те донијела благотворан, спасоносан плод, који се данас огледа у нашој, темељним законом зајамченој народној и политичкој самосталности. У једин-тву језика, лијелого, богатога, брижним његовањем усавршенога језика родило се, узрасло и ојачало јединство народно, које је овом језику стекло, потражило пак и извојеало сва права.

Професор А. Сандић из Н. Сада послао је овај телеграм на дан Гајево славе у Крапину:

Хрвати браћо! Сретно вам данашње славне бесамртнога Јудевита Гаја, великога књижи начелника, који проширио са западне стране, што Вук Караџић утемељио са источне: да буде вјечито, Бог да, један језик, једна књига на југу словенском!

јане моралне узроке лудилу: домаћу несрећу, рђаво живљење, често губитак имања и још чешије туга и жалост за сином, братом, мужем. У посљедњој војни било је случајева да је гинуло по четири сина заједно с оцем једног дана. Једна је полудјела за изгубљеним мужем, и тврди непрестано да је жив и да влада народом; другој је узрок болести удаја из богатства у сиромаштину. Тај је сарпао за годину дана с памети што га је суд неправедно осудио, онај је полудјео што му је одузета стока за дуг. Одговорачи врло често наводе наипрасни страх и ноћно привиђење: пенуо памећу што је замркнуо у гори, што је лавио рибу у главо доба ноћи, што је сам чувао стоку у планини. Поред једнога ударио гром, од тога се поманио и био 12 година везан. Пунини је полудјео што је у свеце радио, као што вели поп Филотије из Пиве, а Борика за то што је прала у свету недељу. Једна је полудјела као удовица што је имала двоје незаконитих дјеце с ближником. Тројица су поманитали у тамници, а једна за то што је учинила убијство и била 16 година на робији. Стево Дукић из Грахова општено је државну пушку, због чега му је иста одузета, био у тамници, те сад у лудилу збори о пушци и оружју.

Од физичних узрока забиљежен је тифус као узрок лудилу 5 пута, красте (оснице) 3 пут. Мушко дјете 9 год., здраво рођено у Кучима, кад му је било 5 година запали се кошуља на њему, од тог мисле да је полудјело. Н. има му 7 год., остао је идијот усљед тога, што га је мајка, кад му је било 1 1/2 год. опарила кључалом вареником, и 15 дана нијесу чули од њега никакво гласа. Страхотна је историја болести Радоте Станковића из Лијевог Полимља: „Здрав рођен и живи у Грачанци. Полудјео је има 33 године. Кад је био од 2 год., дали му мало меса у руке, и тури га у уста, — мачка зграби

† Архимандрит ЈЕРОТЕЈ КОВАЧЕВИЋ.

Браство свето-арханђелске обитељи Крке у Далмацији разаслало је из манастира Крке 26 септембра 1891 ову тужну вијест својима знаницима и пријатељима:

Данас, 26 септембра, у 3 сата по подне у 76 години живота, хришћански утјешена и с Богом измирена, позвао је свештеник вјернога слугу својега пред суд вјечне правде своје, настојатеља манастира, Јеротеја Ковачевића, архимандрит-митрофора, егзарха за епархијске манастире, почаснога члана епископске консисторије задарске и т. д.

А задарски „Српски Глас“ дошао нам је у крину првијем чланком посвећенијем успомену честитог покојника.

Архимандрит Јеротеј родио се у Шибенику у познатој српској кући Ковачевића. Ту је свршио основну школу и богословију. Шибеник је тада био средиште православних Срба у Далмацији. Познато је, како су из Шибеника протерани апостоли уније под владиком Краљевићем...

„За млађанијех година — нише „Српски Глас“ — служио је на парохији, обишао је неке манастире, док се коначно уставуо у манастир Крки. Био је прави говорник, слаткорјечив, неисцрпан. Говорник на свакоме мјесту. У манастиру Крки, кад се о св. Арханђелу или о св. Сави хиљада душа разнога ста лежа слеже; у малој цркви сеоској, као и у градској. Био је говорник на збору сеоском и на политичком састанку, као и у сабору. Свуда је он знао погодити прави тон, ударити у праву жицу; знао је подићи, занјети, укрјенити. Био је и он по сред ипаше политичке борбе. Бранио је у сабор два пута, а једном га је сабор бирао у царевинско вијеће. Син народни, па народни учитељ и свештеник био је с народом и пред народом, како су захтјевале народне потребе и тежње. Г. 1867 ишао је на славенску етнографску изложбу у Москву. Међу осталијем из Далмације био је с њим покојни гроф Иле Јанковић и Хрват поп Иван Данило. На изложбу дошли су вође свију словенскијех племена. У оквиру, који носи слике свију московскијех путника, његова је слика са осталијем првацима у сриједи, на одлично мјесту. Међу овиме су, око Ковачевића, покојни Палацки и Ригор. Таки је он положио знао заузети међу словенскијем вођама.

„Али име архимандрита Ковачевића највише је скопчано с манастиром Крвом, и с њим ће у предању остати. Задужбина је то народна, светиња народна, уточиште сирмаку, отворена кућа путнику и намјернику. Народ врви даром и поклоном, народ и свијет опет односи. Господљубље калуђерско познато је, а дочек сваки и гозбу зачинала је љубезност архимандрита Ковачевића. Знао је дочекати и испратити као јако други и тежак, и трговца, и научењака, као што се знао држати у колиби, господском двору и најфинијем салону. Тако је и ријеч, и књига, и новина провијела по свијету име ове српске задужбине и њзину знаменитост.

оно месо и њега за језик; кад му доспе мајка, нађе га као мртво и мачка држи месо и језик, док су га отели. Од тада је полудјео, штету не чили, не виче без дарања. Мисао му се не окреће ни за чим без само што пости, никад се не мри“. М. из Загараца, 24 год., заболоо сифилисом, лијечио се 5 година и добио писмо од Великог Суда да је извидан, након тога полудјео.

Један стари попо, изумрлог већ кова пона Мића, шаљући г. Митрополиту описује извјештај на његово „вине тумачење осуде“, налази узрок лудилу једног младини који „има збора и без команде“, у томе што се свјисне картао, играо на биљарди и „убражавао да ће постати њеки човјек, који бити не може“.

Да при крају видимо облик делирија, идеја бунцања, које су деснотски овладале нашим блесницима. Један је сретан, паметан богат. Многи је јуначки најачи од сваког, за Обилића медаљу, он је први ускупио у турски шанак, посјекао толико глава. Једна вели да из њезине утробе све нешто говори; друга има много обожавао и све се удаје. Омера Асанова из Мркојевића сплеле мађије, непрестано бунца о женидби. Марица све срамоти цркву, свештеника и народ. Једноме је све задовољство гледати козе, брјати их не умије. Једног даве људи, другог ће све неко убити, трећи све и сваког држи за лудог. Онај све иде за нечим, тражи, па се изгуби. Ново Куч полудјео је у 20 години за десочарицом, одмах по освојењу Бара, гдје се јуначки одликовао, везао га капетан, невесео, ћути, мисао се врзе све око грба и главарства. Други уз сваку ријеч: „нема суда ни правце“. Н. 40 год., излудјео у 10 год, од страха и сву срећу налази у овчем звону. Отац му је био имућан стоچار, па мисли да ће му се стадо тим звоном повратити. Јошо тражи женске и

О свештенику Ковачевићу можемо само поновити прву ријеч: био је углед правог свештеничког понашања у сваком погледу. С тога је био у свештенству морална снага. Под старост одликовао га је владика Милаш и именовао егзархом далматинскијех манастира“.

Значај православних манастира у српском народу већ је добро одређен; али значај таквога манастира на потоњој граници српства, на мртвој стражи православа противу запада, није лако схватити ни одређити. По томе можемо судити колико је врједно на управи манастира Крке такав честит свештеник и честит (рбин, као што је бин Архимандрит Јеротеј, и какав је губитак његовом смрћу претрпјело и Српство и Православље.

Лака му црна земља!
Вјечна му памјат!

На другом мјесту „Српски Глас“ доноси:

Из Кистања нам јављају, да је у суботу свечано-тужним начином обављено опшнело и спровод блажено почившег настојатеља свето-арханђелског манастира, архимандрита Јеротеја Ковачевића, са једанаест свештеника, у присуству свијех Срба Кистања и многобројнога народа из околине. На свршетку опшнела, у име братства, опростио се са незаборављеним покојником и духовним старјеником, са узор свештеником и народним родољубом, високо-преч. архимандрит консисторијални г. Доситеј Јовић. Тужна ријеч његова дирнула је до дна срца све присутне слушаоце и у сваком је плазула сузу на око, те изнудила ону тужну црквену пјесму: со святима упокои. Земни остаци оиће љубљенога покојника предани су бици по том матори земљи у нарочитој гробници дрскога гроба. — Православна јерархија далматинска губи у покојнику једног од најодличнијих својих чланова, српски народ у кршиној Вуковици свога дичнога наставника у вјери православној и народности српској, манастири наши једнога од најпоузданијих својих стубова, а братство манастира Крке узор старјешину, доброга оца, мудрога савјетника и искреног пријатеља. Буди праху дравог покојника црна земља лака и трајан његов спомен међу нама!

Књижевност, умјетност и просвјета.

СТОГОДИШЊИЦА САРАЈЛИНА.

У суботу 5 октобра био је у влашкој цркви свечани парастос великом српском патриоти, славном сину шехер-Сарајева, нашем пјеснику Симу Милутиновићу. Парастос су отпојали г. г. протопресвитер цетињски Крето Матановић и поп Лука Лопичић, катихета и духовник женског института „Царице Марије“. Присутни су били преставници књиге и науке са отијенијем грађанством.

Послије парастоса ишло се управ у „Зетски Дом“, гдје је у читаоници г. проф. Павле Поповић држао шљедећу бесједу:

напада, уображава јунаштво. Један је грешник, отпадник од бога, оног ударила вјештица боцом по глави. Три мухамеданца из Улциња, поморци по занимању, све зборе о бродовима, трговини и великој тековини.

Жалосно је и помислити на терапију и начин поступања према овим мученицима.

Ко је у Црној Гори, особито као лекар, имао прилике да види жалосну слику зајануреног акутног манијака, како га као опасног конопина утегнутим води гомила од манастира до манастира, од свеца до свеца; доводи у грађанске болнице, гдје га не примају, те одатле иду народним видарима да му пуште „залу“ крв или хоџама у Скадар и Подгорицу да им књиге отварају и записе ваде; како га очајничка породица везапог у ланце затвори у какву појату или баџи на дно какве сведене биштијерне, или га најпослије од велике неволје по дозволи власти смјесте у једну кавушу (велију) у цетињској тамници. — тај мора доћи до убјеђења, да је завод за ове страдалнике прва и насупитна потреба међу свима осталим нуждама у санитетској струци у земљи, и као човјек пожељети да им јавно милосрдје што прије подигне ма какво склониште. *) —

*) Почетак овога чланка бјеше већ наштапан, када добисмо податке које смо тражили од г. др. Милана Ј. Васића, управника болнице за душевне болести у Биограду. По њима у том заводу сада има 148 мушких, 87 женских, свега 235 болесника.

Прич. Ур. „Отацбине“.

(Свршиће се.)

Поштована Господо!

Данас се навршује равно сто година од онога дана, када је свијет угледао знаменитог јесеника српског Симо Милутиновића Сарајлија, који је неко вријеме био и учитељ — доцније још већем — јесенику и Господару Црне Горе Владици Раду.

Земљаци овога генијалнога Србина још свијош су отпочели свечану прославу стогодишњице му, у његовом родном мјесту „Шехер“-Сарајеву; а уз то, по готову свуду, у свијема крајевима српским, ма и најскромнијим начином народ ће српски данас одати достојну пошту оном е, који га је свега живота свога душом и срцем жарко љубио, дјела његова ријечу и пером славио и узносио, на и страном свијету у пуном сјају престављао.

Тој српској, народној и хришћанској дужности, потпуно цијенећи и уважавајући рад и заслуге Симове, шљедујемо, ево, и ми грађани пријестонице црногорске: цијењући му у цркви и у овом дому скромни помен — као знаменитом јесенику, и као узоритом учитељу младога Рада Томова, коме је велики учитељ — јесеник својим генијалним умом јесеничким, поред већ урђеног му дара толико полега спазног дао, да је у томе далеко надвисио чак и свога учитеља, и мало по мало ненадмашан остао тако да се данас сво Српство зорињим као својим најбољим јесеником.

Симо Милутиновић родио се је у Сарајеву (1791.) по чему се и назвао „Сарајлија“, а радо се је потписивао и Чубро Чојковић — именом за које веде да му га је из милости дао његов ученик Владика — јесеник. Отац Симов знао се је Милутиновић, а био је трговац. Пошто оста рано без родитеља Симо остави своју постојбину и пријеђе у Аустроугарску а одатле је последице пошао у Србију. Школе је учио у Биограду, Карловцима, Сегедину и још у неколико мјеста, а ради виших наука ишао је Немачку. Цио живот свој провео је у добу бурних догађаја, због којих је и сам много пропатио. Још у младим годинама својим Симо је показивао особити дар у јесеничству; али ондашњи лажни класицизам и сухонарна високоученост, које као главна мета оновременог образовања школског бијаху у моди, ометаху његов природни дар јесенички да би га узнио на ону висину, на којој треба да стоји чисто народни јесеник. При свему томе он је био и остаје први, који је дјела свога народа јевнао начином у духу народа. У густој, хаотичној магли, у којој у оно вријеме, дугаше српска књижевност, појевља Симова засја и свијетљаше као сунце. Готово сви покушаји да му се подржава бијаху слаби, особито у полету мисли, абијеном и сважном језику.

Симо Милутиновић заузима врло угледно мјесто у историји српске књижевности. Својом појезијом он благотворно утицаше на српски народ. Живећи у добу великог Карађорђе и Милоша, кад је народ наш у Србији ступио био у ослудну борбу за ослобођење „на живот или смрт“ — Симо јесеником својом буђаше у оковима успавају, ну свијест српског народа — пређећи му у грудима жар родољубља и пожртвовања, уливајући и развијајући му жарку љубав к слободи и народном поносу, величајући славом и хвалом велика дјела витезова српских, потсећајући народ на сјајну му прошлост а соколећи га на јуначко прегнуће и мучку нетрајност у очајној борби за слободу и права народна и човјечанска.

Какав је био на ријечи такав је Симо био и на дјелу: ватрени родољуб и патриота српски, ревносни љубитељ и поборник слободe, истине и правде. Као писац сувремених историјских догађаја одликовао се је он ријетком беспристрасношћу — сликајући вјерно карактере појединих јуначка српских, које је радо упоредивао са старим грчким великанима. Тако — њему је Обилић био Одисије, Карађорђе — Агамемнон, Ајдук Вељко — Ахил.

Не малу заслугу стекао је Симо Милутиновић и тиме, што је ереством књижевне народне појезије наше упознао бар у неколико народ наш са о нама необавијештеним странним свијетом, који у оно доба врло слабо познаваше и политички, а још мање књижевни живот српског народа. Бавећи се неко вријеме у Немачкој он се је упознао био са знаменитим Гетеом, браћом Гримовима и још другим величинама Немачке књижевности. Ту су му јесеме превођене на њемачки језик, а по томе се лако може виђети, како је и тамо Симо цијењен и уважаван.

Симо Милутиновић оставио нам је много лијепијих јесеничких и историјских дјела, као што су: Србијанка (1826), неколике јесенице (1826), Зорница (1827), Цјеванија Црногорска и Херцеговачка (1827), Историја Црне Горе (1835), Дика Црногорска (драма у стиховима, 1835), Тројесестарство (1837), Милош Обилић (трагедија, 1837), Тројгодишња Историја Србије (1837), Тројбратство (1844) и т. д. Али од свих ових дјела Симовијих најзначајније му је — „Србијанка“, у којој опијева јуначка дјела ратовања српског за ослобођење. За кољико је живио у Србији највише се бавио цијенањем и при-

купљањем грађе за историју српског народа, а био је „кад писар у Совјету, кад драговолац“. Умр'о је у Биограду 1848 ме кад му је било 57 година. Његови земљаци, Сарајлије, цијенећи велике заслуге неумрлога јесеника кренули су да му подигну споменик, да тиме покажу и видљиви знак особитог признања и поштовања његовијих дјела. У тој намери саставио се је и одбор, који је управо позив на сав српски народ да учествује у подизању споменика му, јер Симо радом својим не припада само Сарајеву и Босни, већ свему народу српском.

Чињећи овај скромни помен у Пријестоници наше отаџбине, ми се у неколико одујемо сјени неумрлога Сима одајући му двоструку славу и хвалу — и као јесенику српском, и као човјеку, који за нас има и посебнијих заслуга јер се је под његовијем утицајем, колико толико, развио, или бар усавршио велики јесенички дар великога генија српског, којим би се могла величати и поносити највећа и најмоћнија држава и народ, а немо ли мада Црна Гора и народ српски.

Слава и вјечити спомен јесенику и учитељу Симу Милутиновићу Сарајлији!

Присутни се одазваше клицањем: „Слава му!“

При свршетку се попунио мјесни одбор за прикупљање прилога на споменик Сарајлији, ком је сабирању рок продужио сарајевски централни одбор до идућега марта. Цетињски одбор сада састављају шљедећа господа: проф. Војо Новаковић, пресједник цетињске општине, Јован Пипер, Др. П. Миљанић, П. А. Ровински, проф. П. Поповић, Владимир Ристић, Јово Дреч и Др. Л. Томановић.

Надати се је од тако попуњенога одбора, да ће се заузети, да и Срби из Црне Горе својом лептом припомогну, да се одаде што достојнија трајна пошта великом Бошњаку.

ДОМАЋЕ ВИЈЕСТИ.

Цетиње, 11 октобра.

(Освећење озовичке воде) на Заграбљу на великом резервоару било је први пут педеље у 4 сата последице подна, у присуству Његова Височанства Књаза Николе, Његове Свјетлости Књаза Нашљедника Данила и многобројног цетињског становништва. Освећење је извршио Његово Високопреосвештенство г. Митрополит Митрофан са цетињским свештенством. Последице освећења воде, Његово Височанство Књаз наздравео је пунијем судом здраве и бистре планинске воде Својој милој престоници Цетињу и својој милој шћери, Њеном Царском Височанству Великој Књагини Милици. Ову здравицу је Његово Височанство Господар отпочео, држећи весело воду у рукама, овјем ријечима: „Што је добро није зло!“ — чим је казао, да не може зло бити ни оваквом водом наптити, те је у исто доба и подигао доброту воде и једну народну предрасуду оборно. Овој се здравици одазвао присутан народ најодушевљенијем клицањем: „Живно Књаз Никола!“ „Живјела Велика Књагини Милици!“

Злијем је предата вода јавној употреби у самој вароши, иза велике локаде на привременој чесми, с које се већ становништво служи.

(Личне вијести.) У суботу приспио је из Рима на Цетиње г. Маркиз Бјанки де Лавана Кастелбијанко, италијански министар-резидент са свога тромјесечног допуста. — Г. пуковник Милановић, аустро-угарски министар-резидент, кренуо је јучер пут Беча. — Први секретар турског посланства г. Мехмед-бег данас иде на допуст.

(Одликовања.) Његово Височанство изволило је одликовати г. Мехмед-бега првог секретара овдјешњег турског посланства III-јем степеном Данијелова реда; а г. Радовања Контића, управитеља никшињке финансије, и г. Ј. Ковачевића драгомана у царско-руском консулату на Смирни IV-јем степеном истога реда.

(Вријеме и година.) Им. петнајест дана да је иза кише и студени наступило опет право љето. Тако је зими свуда засвјанца и то у великој количини, па ниче и расте лијепо. Трава — отава — свуда се зелени, те ће тако у

неколико накнадити оскудицу у сијену, која је ове године највише пријетила Црној Гори. У осталом од свакуда из унутрашњости долазе бољи гласови о роду него што се мислило. Што је пак најважније, стока се добро продаје, а од тога највише зависи наше народно доброблаће.

РАЗЛИЧИТО.

(Гундулићев споменик.) Загребачки „Обзор“ доноси ову изјаву:

Разноси се по новинама вијест о некој здравици при одрићу Гајева споменика у Крапину, у којој као да се навађа, да ће се у искључиво српском духу подићи Гундулићу оваје споменик. Дужност нам је јавити, да таква сумња нема никаква темеља, јер да то није намјера нити славне обшине, која је одбор изабрала, нити потписаног одбора, који ће се живо старати, да радећи око својег узвишенога задатка, неистакне се ништа, што би нас сјетило на жалосну народну размирицу; и тим се противило духу његовог гласовитог „Османа“, бива идеал тежње цијелокупнога нашега народа без разлике племена за своје одкуљење.

Дубровник, 5 октобра 1891.

Одбор за подигнуће Гундулићева споменика.

М. Ђорђевић, пресједник.

ТЕЛЕГРАМИ „Г. ЦРНОГОРЦА“.

ПARIЗ, 5 октобра. — Зајам руски покривен је 7 пута шпо.

ПЕТРОГРАД, 5 октобра. — Листво константирају сјајни успјех новог зајма руског у Русији и у иностранству. У Петрограду је уписана четвртина цијелог зајма.

БЕЧ, 6 октобра. — Питање риомушко између Француске и Шпањске бпће уређено арбитражем.

Кварањина је протегнута на све луке српске. Параброди аустро-угарског Лојда неће типати Јафу, Каифу и Бајрут.

ПЕТРОГРАД, 6 октобра. — Министеријални одбор назначио је 183 милиона у помоћ народу, што пострада од неуроднице.

ЛОНДОН, 7 октобра. — Балфор је наименован за министра финансија.

БИОГРАД, 7 октобра. — Скупштина је сазвана за 1 новембра.

КОПЕНАГЕН, 7 окт. — Царска руска породица присуствовала је бојој служби у руској цркви, обједовала је на пароброду „Поларној Звјезди“, па је кренула пут Хелсингера и Фреденсбурга.

РИМ, 7 октобра. — Гирс ће из Паланце у Висбаден.

ПARIЗ, 7 октобра. — „Тан“ доноси, да Гирс намјерава у оставку; његов пут у Италију да нема никаква политичког карактера; састанак са Краљем и Рудинијем, да је само акт удворности.

КОПЕНАГЕН, 8 октобра. — Цар и Царица са дјецом, Краљ и Краљица данска, и престолонашљедница инглеска са дјецом кренуће 16/10 по мору у Данцик, па ће продужити пут преко Варшаве у Ливадију.

ПARIЗ, 9 октобра. — Цар је послао министру мрнарнице Барберу ред „Бјелог Орла.“ Гирс се чека у Париз да посјети сина, која је секретар посланства у Паризу. (А не ће дакле у Висбаден? У. Г. Ц.)

ПЕТРОГРАД, 9 октобра. — Приликом годишњице Наваринске битке данас је пуштена у море нова велика оклопница „Наварин“.

АТИНА, 9 октобра. — Краљев указ наређује да се састави ескадра за мановре, у којој ће бити велике нове оклопнице „Хидра“, „Псара“ и други бродови. Ескадра инглеска средиземног мора чека се данас у Науплу.

ДАНЦИГ, 9 октобра. — Царски јахт „Поларна Звјезда“ кренула је пут Копенагена.

БЕЧ, 10 октобра. — „Политише“ доноси из Букареста да ће краљ посјетити Цара Вилхелма у Берлин, а могуће је, и Франца Јосифа у Бечу. Неће пратити Краља шеф кабинета

Флореско, што свједочи да се не ради о политичкијем преговорима.

БЕРЛИН, 10 октобра. — Особите вијести из Петрограда доnose да је пројектирана грађа стратигичке железничке пруге Остроленска-Путуск-Варшава.

ПARIЗ, 10 октобра. — Училиће се 72 регименте састављене свака од једног батаљона активних и два батаљона територијалаца.

ЛОНДОН, 10 октобра. — „Рајтер“ демантира вијест о вјеридби Принца Фердинанда румуњског са кћерком Војводе Единбургског.

РИМ, 11 октобра. — Бјанкерн примио пресједништво парламентарног одбора конгреса за мир. (Јер је Бонни дао оставку, упљед нападаја Њемаца, због његова чланка, који смо у пошљедњем броју доијели. У. Г. Ц.)

МИНХЕН, 11 октобра. — Делегати њемачки добила су нове инструкције. Нада се, да ће преговори трговински продужити брзо и успјешно.

Преписка Уредништва.

К о л а ш и н, Војиславу. Ваш допис о прослави педесетогодишњице Господарева био је предуг, а то се изоставио. Дописи на наш лист, који налази један пут на недељу, треба да буду што краћи. Ово нека служи за све наше дописнике. Народној пјеску пошљајте, па ћемо видјети, да ли је за наш податак. Пријатељски поздрав.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

На 9 ов. мј., последице четвородневног по тешког мучења, пријека смрт истрже из круга нашега вриједнога друга-словослагача **Марка Ј. Ковића,**

у 22 ој години а најлепше доба свога живота. 10-ога је предат матери земљи уз саучешће многобројног народа.

На првом мјесту изјављујемо најердначнију захвалу г. г. лекарима: двореком и варошком, који се неуморно трудише да спасу покојника из чељусти смрти. Такође захваљамо свештенству, учитељима са њацима и свима онима, који са стране извољеше доћи и присуствовати при спроводу нашега покојног друга.

Особита хвала нека је овим путем изречена пошт. грађанству цетињском, које у великом броју извоље доћи да попрати мртво тијело покојниково до вјечног му дома. Така му земља била!

Цетиње, 11 октобра 1891.

Управни штампарије с радницима и ученицима.

Број 1266.

Спис II.

ОБЈАВА.

Овијем се износи на јавну лицитацију све покретно и непокретно имање Машана Кривопапића Пуче.

Непокретно имање састоји се из:

1) Једне куће која се налази близу пазара између куће Машана Марковића Црнинчанина и Илије Релезе. Кућа је једнокатница, темељито зидања, са добрим кровом; а има: једну пространу собу, кухину и лијепо банту; висока је пак довољно, да јој се још толико мјеста може под кровом направити;

2) Једнога комада земље, од прилике 1/4 рала, готово иза саме куће, међу земљом Симона Бјелоша и Илије Драгова Мартиновића;

3) Једнога комада земље, од прилике 3/4 рала, с десне стране пута који с Ријече у варош уводи, међу земљом Илије Драгова Мартиновића.

Земља је врло добра, плодна и узрађена.

Попис покретнога имања налази се у Управи Општине Цетињске на преглед.

Рок лицитацији траје до I-ог новембра ове године.

Ко до тога рока понуди највећу цијену за чем, томе ће се предати ствар као законита својина.

Цетиње, 10 октобра 1891.

Управа Општине Цетињске.

ОБЈАВА.

Бр. 268.

По наредби Славног Књаза Црног Великог Суда, од 28 септембра 1891, Бр. 1992, овијем се износи на јавну лицитацију кућа Сава Ристова Милатовића, која се налази у овој вароши на лице пјаче између куће Нера Чајевића и Луке Драгова Пејовића. Кућа је на под су двије камаре и једном кухином поземљуним; а доље има двије бутиге. Дугачка је између листа 8-17 м. — има своју зграду уздуж до новог колског пута, дугачку колико и кућа, а осим тога има и излазак на колска пут. Лицитација трајаће до 1 новембра ов. год. Ко буде до одређеног рока највишу цијену понудио, потписаће му се кућа као његова својина.

Ријека, 4 октобра 1891.

Управа Општине Ријечке.